

Sed nūc interiz benedic anima mea do-  
minum saluatorem tuū: z magnifica no-  
men eius quod est sanctū: z sanctissimū  
delicijs plenū. **O** q̄ bonus z suavis es  
domine iesu aīe querēti te. **O** iesu redē-  
ptor: captiuoz: saluator pditoz: spes ex-  
ulum: laborantiuz fortitudo: angustiati  
spūs. latitudo anime lacrimose: z p̄ te  
in sudore currentis dulce solatium: z su-  
aue refrigerium: corona triumphātium  
unicus merces z leticia oīm supnoz ci-  
uū vberimus fons oīm gloriarū inclita  
ples summi dei. **S**ūme deus te benedi-  
cāt oīa que in celo sunt sursum z que ī ter-  
ra deorsum: q̄ magnus es tu z magnuz  
nomen tuū. **O** immarcessibilis decore ex-  
cellsi: z purissima claritas lucis et̄ne vi-  
ta oīm vitam viuificans: lux om̄e lumē  
illuminans z consernās in p̄petuo splē-  
dore: mille millena milia luminū fulgē-  
tia ante thronum diuinitatis tue a p̄me-  
uo diluculo. **O** eternuz z incessabile cla-  
rum z dulce p̄fluuium fontis abscondi-  
ti ab oculis nostris: qui solis ortum nes-  
cit: fundo caret. cretū scriptōis terminū  
nō habet: nihil p̄urbationis admittit.  
Eructauit te cor dei altissimi de sue p̄fū-  
ditatis in penetrabili abyssō: vita vitaz  
lux lucem: deus deū: eternus eternū: im-  
mēsus immensum: ac per oīa sibi coe-  
qualem z de plenitudine tua om̄es acce-  
pimus. **T**u enī largissime fōs omnis bo-  
ni septemplex gratie p̄ciosum lumē in-  
q̄ p̄ssime spiritus. **D**e p̄cor vt si qua p̄  
fragilitate in veritate maiestatis tue mi-  
nus intellexi: z in p̄ceptis dñicis intelle-  
cta p̄ lasciuia carnis neglexi: tua visita-  
tōe illustrare digneris quibus ea decen-  
ter z mihi necessarie corrigam: meiq̄ er-  
roris p̄ te misericordiam p̄sequar vt p̄ te  
quam in piculoso huius vite pelago in  
auxiliū aduocauī sine naufragio adop-  
tatum phennis re q̄i licet p̄ducatur.

**T**e itē q̄ pater clementissime peto vt  
qui me p̄mit̄ creasti: per passionē vni-

geniti tui recreasti quicquid ad laudem  
tuam p̄tinet me cogitare facias z amare  
**S**ed quia fragilis sum: nec possuz p̄fice-  
re: sedula tamē deuotōe cōcedas me stu-  
dere vt redemptōis ac saluationis tue  
grām cōsequar. **E**t quicquid deinceps opis  
agā: ex tua z p̄ tuā z ī tua grā ad laudes  
tuā totū puēire facias meq̄ deiceps tue  
re a peccatis z in bonis opibus validio-  
rem esse p̄cipias: z vt q̄ diu ī hoc corpu-  
sculo viuā aliqd̄ seruicij tibi sp̄ exhibeā  
post exitum x̄o aīe mee a corpe veniam  
oīm peccatoz cōsequi: z vitā eternā me  
p̄cipere cōcedas. **P**er eū qui tecū viuūt  
z regnat per omnia secula seclōz. **A**mē  
**I**ncipit p̄fatio b̄ti anselmi ep̄i ī exposi-  
tionē euangeliij **I**ntrauit iesus in quod-  
dam castellum.

**I**ntrauit iesus in quoddam ca-  
stellum: **Q**uid ad gloriosam di-  
genitricē lectio ista p̄tineat vt ī  
festiuitate eius legat̄ pleriq̄ solent q̄re-  
re. **U**n̄ qd̄ ego sentirem ī cōuentū frat̄z  
put potui vulgariter iam plus exposui  
z quia quod dixi auditorib̄ placuit: di-  
cta litteris mādare z ab eisdem dñis ab-  
batib̄ wilhelmo viscanēsi arnolfo rwar-  
nensi iussus: imo coactus sū. **Q**d̄ idō di-  
xi vt exposuicula ista tanq̄ a p̄sūptuo-  
so edita nō displiceat: qm̄ nō p̄sumptio  
sed obediētia edidit. **I**n nūc ḡ oracium-  
culā istā salua fide ac sine p̄iudicio meli-  
oris ad laudē eiusdē virginis z m̄is ie-  
su humiliter scribere aggrediar

**E**xpliat p̄fatio

**I**n illo tpe **I**ntrauit iesus in qd̄-  
dam castellum: z mulier quedā  
martha noīe excepit illū in do-  
mum suam.

**O**melia lectōis eiusdē b̄ti anselmi ep̄i  
**I**n septura sacra res vna z eadē  
eiusdē locutōnis inuenit̄ diuisa  
significare: sicut leo: hedus: ig-  
nis: aqua: vt etiam sol: z alia m̄lta. **E**st  
enī leo de tribu iuda: z ē leo qui circūit



querēs quem deuoret. **E**st hedus emis-  
sarius qui peccata nra portauit se hedus  
a sinistris qui damnatur. **E**st ignis quē  
dñs misit in terraz: et quē dñs vult vt ar-  
deat: est ignis qui sup impios cadit: vt  
non videant solem. **E**st aqua cuius flumi-  
na fluūt de ventre credentis: est aqua cui-  
us tempestas nō nos demergat. **E**st sol  
iusticie qui nos illuminare solet est sol q̄  
nos vixat per diem: licet ergo castellum  
als malū significet: vt illud de quo dici-  
tur. **I**te in castellum qd̄ contra vos est:  
vbi plane manifestatur qd̄ significet ta-  
men hoc castellum in qd̄ intrauit **I**esus  
singulariter intemeratam virginem ei-  
iesu genitricem salua scripturarū regla  
p̄ similitudinē accipimus. **C**astellum  
enī dicit̄ quelibet turris et murus in cir-  
cuiu ei⁹. **Q**ue duo sese inuicē defēdūt:  
ita vt hostes p̄ murum ab arce: et a mu-  
ro p̄ arcem arceant. **H**uiusmodi castello  
nō incongrue virgo maria assimulatur.  
qm̄ virginitas mentis et corpis ita qua-  
si murus vndiq; vallauit vt nullus vn-  
q; libidini esset ad eam accessus: nec sen-  
sus eius aliqua corrūperēt illecebra.  
**E**t quia virginitatē cū libido nō possit  
solet impugnare supbia est in eadē vir-  
gine turris humilitatis: quia muro vir-  
ginitatis oēm repellit supbiam: et q; hu-  
militatem cū supbia nō possit: solet im-  
pugnare libido muro virginitatis a tur-  
re humilitatis oēm repellit libidinem.  
**I**ta hec duo murus vitz virginitatis et  
turris humilitatis ab alterutro muniun-  
tur vt nūq; in humili virgine fuerit: nec  
supbia virginitas: nec inq̄nata humili-  
tas: sed sp̄ in eadē p̄manserit et humilis  
virginitas et virginalis humilitas. **Q**ui-  
uis aut̄ quod dicit̄ ita verū sit: vt nihil  
verius fides christiana credere possit.  
**P**onamus tamē aliqua de euāgelio ei⁹  
virginitatis et humilitatis testimonia.  
**Q**uipe cū ab angelo filius ei⁹ p̄mitte-  
ret̄ respōdit. **Q**uomodo fiet istud qm̄

virū non cognosco. **S**i cuilibet virginī  
desponsate in animo suo disponenti nu-  
bere diceret̄ filiū habebis: nō miraretur  
neq; interrogaret quō istud fieret vt pu-  
ta que se desponsatā et in primo nuptu-  
ram sciret: et a viro grauidari vsu natu-  
re speraret: hec aut̄ nō immerito mirata  
est: et quomodo fieret qd̄ p̄mittebat̄ scil-  
citata qm̄ quis desponsatā tamē se nū-  
q; nupturam neq; vix cognitaz certissi-  
me sciebat. **H**ec de virginitate. de humi-  
litate x̄o dicēdū est: q; cum ab angelo sa-  
lutaretur: mater dei eligeret̄: quō fieret  
salua virginitate: cui tm̄ timebat doce-  
ret̄: benedicta sup om̄s mulieres p̄dica-  
retur respōdit. **E**cce ancilla dñi. et i alio  
loco. **Q**uia respexit humilitatez ancille  
sue. **S**ublimis virgo mater dei. **M**is-  
erere humili ancilla dei. **Q**uid sublimi⁹ eē pos-  
set. quid humilius de se sentire posset?  
**S**ūt qui castellum hoc magdalum esse  
arbitrant̄: a quo maria magdalena cog-  
noīatur. **Q**uod si verum est p̄dicte int̄-  
pretatōni famulat̄. **M**agdalum enī tur-  
ris dicitur: et humilitati p̄paratur. **H**ic  
vero nō noīatur sed tm̄ quoddā dicitur  
qd̄ indiscussū p̄terire nō debemus. **Q**d  
idē singulare castelluz fuit virgo maria  
**Q**uis enī et multe alie murū virginita-  
tis habeant: et turrim humilitatis: idem  
et x̄gines sint et humiles: tamē salua vir-  
ginitate: m̄fes esse nō p̄fit: neq; filios ge-  
nerare: q; ista sola fecit. et ideo castellum  
hoc quoddā idē singulare merito dicit̄:  
q; ista singulariter et mater fuit et virgo  
q; nulla alia est potuit vel poterit. **N**ex  
cōcedam⁹ aliquā et m̄rem eē et virgiem:  
q; quis sit impossibile. **E**tia sic maria vir-  
go singularis erit: q; vnicū dei filiū ge-  
nuit: q; sicut ē vnic⁹ vnicō p̄ri: ita ē vni-  
cus vnice m̄fi: et ideo etiā si virgo pari-  
at: nulla vel eūdē vel talē generabit ali-  
um. **E**st ḡ castellū qd̄ daz in qd̄ intrauit  
iesus. **P**orta vero p̄ quā intrauit ē fides  
**Q**ui enī credidit p̄fecta sūt a dño que ei



ab angelo dicta sūt: sicut ait ad eā elyza-  
beth. **H**ec q̄ iesus intrauit castellū hoc.  
violatum est iesus enī saluat nō violat.  
cōtracta solidat: nō solidata cōfringit.  
**S**cōm nomē ei⁹ ita ⁊ opus eius. **E**t mu-  
lier quedam martha nomie excepit eum  
in domū suā: ⁊ huic erat soror noīe ma-  
ria. **D**ue iste sorores sicut p̄fes facti ple-  
nissime nobis exposuerūt duas in sācta  
ecclesia vitas designant: martha scilicet  
actiua: maria cōtēplatiua. **I**sta laborat  
ad exhibēda indigētī omīa humilitatis  
officia: illa vacat ⁊ videt quoniam deus  
est. **I**sta circa exteriora occupat: illa in-  
teriora cōtemplat. **S**icut enī mater dei  
est singularis: ita ⁊ istarū vitarū effect⁹  
quax̄ iste sorores typū tenēt in ea extitit  
singularis. **N**unq̄ in aliq̄ p̄sona: imo in  
oibus sicut martha opata ē: nūq̄ alias  
sic. **M**aria cōtemplatōi vacauit. **N**un-  
q̄ illa vel hec alias quod suū est sic exhi-  
buit. **L**ū marthā vel mariā dico eorū sig-  
nificata intelligo. **S**ed itā videam⁹ acti-  
onem huius marthe. deīde conciamus  
cōtemplationē huius marie: ⁊ vt plani-  
us id faciamus: quod aliq̄ p̄ marthā ope-  
rauit: ⁊ quod est ista opata cōferamus.  
**A**liq̄ hospitem quemlibet i domo sua su-  
scipiūt: ista nō quemlibet s̄ pp̄m dei fi-  
lium q̄ nō habet vbi caput reclinet: non  
in domo: s̄ in vtero suscepit. **A**liq̄ nuduz  
quēlibet veste mutabili atq̄ corruptibili  
vñ libet p̄posita apiūt: illa x̄bū dei i ea  
dē x̄gica carne i vnitate p̄sone assūpsit  
q̄ sine fine icōmutabil atq̄ icorruptibil  
p̄manebit. **A**liq̄ quēlibet esuriētē ⁊ sitien-  
tem cibo vel potu exteriori reficūt: ista  
deū ⁊ hoīem humanitus indigētē non  
solū exterioribus cibis vel potibus pa-  
uit: verū etiā suo lacte aluit. **E**t vt breui-  
ter illa sex misericordie opa p̄curramus  
que cū vni ex minimis suis fūt deus si-  
bi facta cōfitef̄ ista nō quēlibet ex mini-  
mis: sed summū dei filiū suscepit: nudū  
carne vel etiā p̄annis opuit: esurientem

pauit: sitientem lacte potauit. infirmuz  
p̄ infantia ⁊ iacētē nō solū visitauit sed  
etiā balneando: fouēdo: liniēdo: gestan-  
do frequētauit: vt merito de ea dicatur  
martha satagebat circa frequēs ministe-  
rium p̄prehēso ⁊ crucifixo q̄si in carcere  
postto affuit sicut scriptū est. **S**tabat iu-  
xta crucē iesu mater eius. **I**nter hec aut̄  
turbabat ⁊ sollicita erat cū fugeret i egi-  
ptū a facie herodis qui suū talē filium a  
deo p̄sequēbat: vt multos suspecte eta-  
tis pueros occideret. **T**urbabat cum vi-  
dens insidiantes ⁊ mortē ei inferre moli-  
entes cognoscerz: ad vltimū turbata est  
valde ⁊ iuxta symeonis vocē suam ip̄si-  
us aliam p̄transiūt gladius cū vidisset su-  
um talem filiū cōprehēdi ligari: flagella-  
ri: cōspui: spinis coronari: derideri: cola-  
phizari: mori: sepeliri. **U**nde ei cōgruit  
quod dicit. **M**arta marta sollicita es ⁊  
turbaris erga plurima. **N**emo dubitat  
quod beata maria filium suū vellet libe-  
rari de omī tribulatōe ⁊ seipam in turba-  
tione adiuuare a diuinitate: qm̄ eidem  
filio in esse sciebat p̄ theoricaz q̄ est pars  
marie: hoc est q̄ martha p̄querit q̄ eam  
soror reliquerit ministrare solam: ⁊ eius  
auxiliū in ministerio flagitat. **H**ec de p̄-  
te marthe. **P**orro de parte marie q̄ opti-  
ma predicat q̄ta vel qual̄ in btā maria  
fuerit q̄s digne loq̄tur. **S**i talis est vt di-  
ximus: imo q̄ melior est q̄ diximus: in  
btā maria ps marthe q̄ tamē a dño non  
laudat: sed tamē nō vitupat: qualis est  
ps quā optimā maria elegit q̄ sic lauda-  
tur vt ab ea nō ditauf̄ auferri. **O** q̄ mag-  
na multitudo dulcedinis dei fuit in bea-  
ta x̄gine: qm̄ sp̄s sanctus sup̄ eam ve-  
nit: ⁊ virtus altissimi obumbrauit: ⁊ de  
eodē sp̄s sctō cōcepit. **Q**uid de deo nō  
sapiebat in q̄ sapiētia dei latebat: ⁊ i cu-  
ius vtero corpus sibi aptabat. **C**hristus  
est vt ait ap̄ls: virtus ⁊ dei sapiētia: q̄ i  
eo sūt oēs thezauri sapiētie ⁊ scientie  
abscondit: ch̄st⁹ aut̄ i maria. **E**rgo dei



# Epistole anselmi exhortatorie

dux et sapientia et omnes thesauri sapientie et scientie in maria: hec non tantum ad pedes sed et ad caput domini sedens audiebat verbum ex ore eius: hec conferuabat omnia verba angelorum et pastorum vel malorum necnon ipsius filii sui conferens in corde suo. **Nemo** unquam sicut ista gustauit quam suavis est dominus. **Inebriabatur** ab ubertate domus eius et torrete voluptatis eius potabatur. **Hec** mirum quoniam apud eam imo inter erat fons vite de qua manabat tanta perfectio vtriusque vite. **Circa** plurima vero martha occupabatur: circa unum enim maria delectabatur: quia unum est necessarium plurima auferuntur: unum manet. **Singulari** igitur partem maria elegit: sed pars marthe ei auferretur. **Ita** enim non erit sollicita ut ministraret ei sicut puero cui omnes ordines angelorum ministrant sicut domino. **Ita** non turbabitur fugiens in egyptum cum eo a facie herodis quia ipse ascendit in celum: et herodes descendit in infernum a facie eius. **Ita** non turbabitur erga plura que fecerunt suo filio iudei quia omnia subiecta sunt ei. **Ita** filius marie a iudeis vel militibus non flagellabitur: nec occidetur: quia resurgens iam non morietur: mors illi ultra non dominabitur. **Pars** autem marthe ei auferretur: sed bono suo. **Pars** vero marie ei proficiet que non auferretur ab ea. **Exaltata** est enim super choros angelorum repletum est in bonis desiderium suum: videt deum facie ad faciem sicuti est: gaudet cum filio in eternum: hec est pars optima que non auferretur ab ea: cuius et nos participes sumus et meritis et precibus eius. **Per** iesum christum filium eius qui viuus et regnat cum deo patre in unitate spiritus sancti per omnia secula seculorum. **Amen.** **Explicit** omelia **Epistole** domini Anselmi archiepiscopi cantuariensis exhortatorie ad suum auunculum habite.

**S**eruus seruo-  
rum dei in beccesi monasterio  
emanentium frater Anselm<sup>o</sup>  
fratri dilecto: filio desiderato: helmado

bene incepta feliciter proficere. **Benedictus** deus a quo omne datum optimum: et omne donum perfectum descendit: qui auertit oculos tuos ne videantur vanitate: et erexit aiam tuam ad sequendam veritatem. **Restat** igitur mihi desiderate ut sedula sollicitudine pertractes: quia nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retro aptus est regno celorum. **Antiquus** enim hostis tanto enixius non cessabit multimodis te calliditate inuadere quanto te videt studiosius laqueos eius vel le euadere. **Sepe** namque reducet ante mentis oculos que delectabilia sunt ea in quibus solitus es conuersari: ut continuo subinferrat que difficile sit assueta voluptate carere quia sit impossibile in quodam austero rigore et rigida austeritate tota etate perseverare: quatenus ex memoria assuete delectationis plus horreat animus sobrietate vite sublimioris: aliqui sub specie discretionis fingent se salubrius tibi quam propositueris consulere: ut scilicet prauitate deferens in clericali proposito religiose viuendo velis persistere: ut per vite correctionem animam tuam possis saluare: nec per indiscretionem subeas onus quod non possis portare. **Quod** si te ab intentione perfectioris vite nullatenus auerti posse cognouerit quasi tecum ire approbando propositum se stimulat: sed iuxta etiam laqueos ponere multimodos non cessabit. **Alii** quidem hinc oblata oportunitate peccandi illinc stimulate temptatione suasionem callidus addet huiusmodi. **Tam** bonum est quod decreuisti facere ut qualibet immensitatem peccatorum possit destruere. **Interim** ergo satisfacere voluntati tue cur hesitas: cum cito siue multa siue pauca peccata sint pariter delenda non dubitas. **Aliqui** vero taliter conabuntur decipere. **Bonum** quidem est quod vis facere sed non oportune sit nisi cum tepescerit lasciuia iuuenili: quod pondus illius regularis censure non tolerat ipsa maturitas etatis religiose grauitati se contemperat. **Quod** si viderit te ita imbecillum ut impe-



diri tua possit intentio: si manifestetur: omnino conabitur: ut his a quibus retie- ri aut vi aut amore aut aliq̄ psuasione pos- sis: quilibet occasione publice. Promit- ter etiā q̄ si bonū qd̄ intendis aliq̄tum differre volueris: multo fructuosius at- q̄ vtilius facere hoc poteris et plurioꝝ salute quos tecū attrahes et cōmodo pe- cunie mōasterio p̄ future q̄ vndiq̄ col- liges qd̄ est q̄ te leuitate et incōsiderata acceleratōe temptabit arguere: q̄ te nō solum p̄mittendo: sed et pignus p̄mit- tendo indissolubili voto voluisti p̄strin- gere: cū nihilomin⁹: et fortassis meli⁹ ad ipm̄ libera posses volūtate p̄ficere. Ad hec om̄ia carissime quid respondenduz sit vellē aliq̄to diffusi⁹ scribere: nisi lex epistole cogeret me breuitatē nō excedē Breue igit̄ et vez amici tui suscipe p̄tra ista cōsiliū. Qui putat voluptate sc̄li carere: et in exercitio p̄seuerare xtutū ni- mis austerū et impossibile nūq̄ gustabit q̄tum sit nō seruire sed impare vitijs p̄ amore et spem celestis regni laudanduz et delectabile. Qui putat melius sibi eē in habitu clericali religiose viuere q̄z s̄b ire monachice vite: pondus imptabile cōsideret p̄ totū mūdūz q̄nta hylaritate vtriq̄ sexui om̄i etati: om̄i generi hoim̄ sit pondus illud cātabile. Sciat etiā: q̄ valde difficult⁹ est intra seculares per liberā voluntatem q̄z intra claustr̄ mōa- choz sub disciplina custodire vite sanc- titatē. Nō dico nūc q̄ p̄positū vite inter oēs vitas altiozem gradū cōtingat hu- militatis quē altior sequitur exaltatio: nisi q̄ nullus vt melius viuat monachi p̄- positū deserit: et oē genus hominum ad monachitā vitā vt magis dō p̄pinquet cōcurrat. Qui peccatis addit peccata: q̄ peccatoꝝ hoim̄ expectat remissionēz amādo pct̄si p̄bat se nō amare: et ideo nō mereri peccatoꝝ absolutionē. Qui differt in futuram et forsiton nō futuraz etatē suā vitā corrigere: certū bonū di-

mittit p̄ dubio et cōtemnēdo qd̄ perdit: p̄bat se nō amare qd̄ expectat: et meref nō accipe. Qui certus nō est se tante eē cōstante: vt nullo mō possit flecti a bo- no p̄posito: oīno celet bonam volūtatez vt nō nisi cū in opus exit appareat i pu- blico. Qui bonū qd̄ vult facere vt meli- us fiat differt: bonū est si melius certuz est. Et si melius bonū dubiū est: et p̄de- re minus bonū: min⁹ est damnosū et in- recuperabile: cōsiliū est vt acceleret facere bonū minus: ne minus expectando ma- ius nō faciat maius nec minus. Qui iu- dicat leuitatē voto se ligare ad faciendū quod bonū est vt iā non sit liber ad non faciendū: iudicet doctorē leuitatis illuz q̄ dicit: vouete et reddite. Nullaten⁹ enī rephendendus est: qui quod bonū ē vo- uit: sed qui nō reddit quod vouit. Certū quippe est: quia q̄ bene vouet: ipso voto deo placet. Qui ergo aliquid boni vo- uit nō peniteat q̄ fecit vnde deo place- at: sed festinet reddere qd̄ vouit: vt pl⁹ placeat. Hec fili carissime cōsilia: has cō- solationes in p̄senti maxime tibi necessa- rias iudicauit: hec paterna sollicitudine ego quem patrez et cōsiliariū nō mea vo- luntate: sed tua volūtate elegisti dicta- ui. Hec interim reminisci nō desinas: do- nec quod deo inspirante vouisti: ipso ad iuuatē perficias. Vale desiderate cordi meo et festina satisfaccere de te desiderio meo qd̄ vtinā facē placeat oipotēti deo

**I**tem alia eiusdem de contemptu se- culi: et eterni desiderio regni.

**O**mnino et amico carissimo hu- goni incluso: Frater anselmus dictus abbas becci: a malis ex- cludi: i bonis includi. Duo viri layci nu- per ad me venerūt: dicentes se a vestra dilectōe missos: quatenus ex nostra ex- hortatione aliquid assumerent: vnde se ad patrie celestis amorem ascenderent. Per quos etiam vt referēbāt postul- s̄ vt aliquid a me breuiter scriptū acciper-



## De contemptu seculi

retis. unde seculariū hoīm mentes vos  
adeūtiū ad huius seculi cōtēptū: z etnī  
regni desiderū incitaretis. **Q**d tāto me  
lius p vos efficere potestis q̄to liberius  
hauritis vite dulcediem celestis. **N**am  
quod ego quasi a longe intueor vos gu  
stu sentitis: z ego qd mēte ieiuna ore ru  
mino: vos cordis affectu glutitis. **Q**d  
enī ego de s̄acte vite rectitudine vtcunq̄  
intelligo: vos operibus tractatis: z qd  
ego vtcūq̄ loqui possū vos faciēdo gu  
statis. **Q**uāto ergo satur suavius q̄ ie  
iunus eructat: tāto dulcius vestra com  
monitio quod persuadere nititur incul  
cat. **S**ed quoniā vestre aliquid negare  
nequeo voluntati: q̄uis hoc quod a me  
petitis in latitudine sancte scripture mul  
to melius inueniat: tamē dicam aliqd  
fm peritōem v̄ram ne me velut eius cō  
tempore arguatis. **S**ic itaq̄ aliquem il  
litteratum z q̄ altiora nō possit cape ad  
beatitudinis eterne desiderū existimo.  
posse mutari: frater carissime regnū celo  
rum clamat deus se habere venale. **Q**d  
quidē regnū celoz tale est vt eius beati  
tudinem z gl̄iam: nec oculus homis mor  
talis possit videre: nec auris audire: nec  
cor cogitare vt tamē aliquomodo il lud  
possis cogitare: q̄squis ibi regnare me  
ruerit q̄cqd ipse volet: hoc erit in celo z  
in terra: quicquid x̄o nolet: nō erit in ce  
lo nec et in terra. **T**anta enī erit dilectio  
intra deū et eos q̄ ibi erūt z intra seipos  
inuiçē: vt oēs se inuicē diligant: sicut se  
ipos: sed plus amēt oēs deum q̄ seipos.  
**E**t ppter hoc nullus ibi volet: nisi quod  
deus: z qd volet vnus: hoc volēt oēs. z  
qd vnus vel oēs: hoc ipm volēt deus.  
**Q**uapropter quicqd vnusquisq̄ volet  
hoc erit et de seipō et de oibus alijs z de  
tota creatura et de ipō deo. **E**t sic singu  
li erūt pfecti reges: qz quod singuli vo  
lent hoc erit: z oēs simul cū deo vn⁹ rex  
z quasi vnus hō. qz oēs vnū volent: et  
quod volent erit. **H**anc mercedē clamat

deus de celo se habere venalem. **S**i q̄s  
querit: quo p̄cio: respōdet illi. **N**on in  
diget terreno p̄cio qui vlt dare regnū  
in celo: nec aliq̄s potest deo dare qd nō  
habeat: cuius est totū quicquid est. nec  
tamē dat deus tantā rem sine omni p̄cio.  
quia nō dat illam nō amātī. **N**emo enī  
dat quod carum habet: illi cui carum nō  
est. **Q**uō ergo deus tua re nō eget: nec  
dare debet tantā rem contēpnti ama  
re illam nō querit nisi amorē sine quo  
dari nō debet. **D**a ergo amorē: z accipe  
regnū: ama z habe. **D**eniq̄ quoniā regē  
in celo nō est aliud q̄ sic glutinare cū  
deo z cū oibus sanctis angelis z hoīb⁹  
p dilectionē in vnā voluntatē: vt omnes  
vtantē simul vna potestate: ama deū pl⁹  
q̄ teipm: z iam incipis tenere qd ibi p  
fecte vis habere. **C**oncorda cum deo et  
hominibus: si tm̄ ipi a deo nō discordēt  
z iam incipis cū deo z cū oibus s̄actis  
eius regnare. **N**ā fm qd tu cōcordabis  
mō cum deo z cum hoīb⁹ in voluntate  
illozū: concordabit tūc deus z omnes s̄a  
cti tecum in tua voluntate. **S**i ergo vis  
esse rex in celo ama deū z homines sicut  
debes z mereberis esse qd optas. **H**unc  
amorē non poteris habere pfectum nisi  
euacuaueris cor tuū ab omni alio amore.  
**Q**uippe sic est de corde hominis z de h  
amore quō de vase et oleo. **N**am sicut  
vas q̄nto magis habet aquam aut aliū  
similem liquorē tanto minus capit oleū  
ita cor in q̄tū occupat alio amore: intan  
to excludit istū. **E**stz aliud: quia sicut fe  
tor est p̄rius odori z tenebre luci: sic oēs  
alius amor huic amorī. **S**icut igitur cō  
traria nūq̄ simul integre cōueniunt: sic  
nec iste amor cum villo alio amore ī vno  
corde. **H**inc est q̄ qui cor suū implent di  
lectōne dei z p̄mi nihil aliud volunt:  
nisi quod deus vult: aut quod vult ali⁹  
homo tm̄ si nō sit cōtra deum. **H**inc est:  
q̄ instāt ozōibus z celestibus colloquijs  
z cogitationibus: quia dulce est illis de



siderare deum: et loqui et audire: et cogitare de illo: quæ multū amāt. Hinc est quod gaudent cū gaudentibus: flent cum flentibus: miserentur miseris: donant indigentibus: quia alios homines tanquā se ipsos amāt. Hinc est quod contemnūt diuitias: potestates: voluptates: et honorari et laudari. Qui enim hec amant: sepe faciunt aliquid contra deum et cōtra proximum. Sic enī ex his duobus preceptis vniuersa lex pendet et propheta. Qui ergo vult illuz amorem habere perfecte quod regnū celoz emittat: amet cōtempnūt: paupertatē: laborē: subiectionē: sicut facti viri faciūt. Sic enī qui se humiliat exaltabitur. Breuiter hec vobis carissime sicut postulasisti dixi: sed in horū expositione prudētia vstra multa pars proferre poterit: quā dixi. Si tamē de plenitudine beatitudinis eterne a me aliqd latius dictū sanctitas vstra legere voluerit in fine libelli mei qui psologion appellat vbi de plenino gaudio tractaui: reperire hoc poterit. Valeret orate pro me. Idē de sacramentis ecclesie quō vno modo sunt vbiq; et diuersis modis in diuersis locis tractatur

**D**omino et amico valedico gratia dei. Ruwenburgeni venerabili epō. Anselmus seruus ecclesie cantuariensis. Salutē. seruitiū: orōnes dilectionis affectuz. Gaudeo et gratias ago deo quod sicut scribitis glorificat eum in vobis catholica ecclesia: quoniam in vstra imitatioe diuine bonitatis appareat gratia et deū pape pascalis amicitia habetis et familiaritatē vt iam mihi liceat vstram amabiliter salutare sanctitatē. Quod vestra sublimis humilitas me compatitur: et vocat motē: non in me accipio: quoniam nihil in me: cur hoc dici de me debeat intelligi. Nō tamē debeo esse ingratus vestre benignitati quod hoc facit abundantia vstre erga me voluntatis. Solem enim sepe sentire meliora de his quos diligimus quā ipsi mereant. De laude igitur que ad me non pertinet cor meū non

gloriar. Sed de dilectione que semper amanda ē gratias agendo letat. Querit vestra reuerentia de sacramentis ecclesie quomodo nō vno modo sunt vbiq;: sed diuersis modis in diuersis locis tractantur. Utique si per vniuersam ecclesiam vno modo et concorditer celebrarētur: bonū eēt et laudabile. Quoniam tamē sūt multe diuersitates: que nō in sūma sacramenti neque in virtute eius aut fide discordant: neque oēs in vna cōsuetudinem colligi possunt: estimo eas potius in pace concorditer tollerandas quā discorditer cū scādalo damnandas. Habemus enim a sanctis patribus: quod si vnitas seruetur caritatis: in fide catholica nihil officit cōsuetudo diuersa. Si autē querit vnde iste nate sint cōsuetudinū varietates nihil aliud intelligo quā humanorū sensuū diuersitates. Qui quis in rei virtute et veritate nō dissentiant in aptitudine tamē et decētia administrationis nō concordant: quod enim vnus aptius esse iudicat. alius sepe minus aptum existimat. Neque in huiusmodi nō consonare puto ab ipsius rei veritate exorbitare. Nāque quod alij in sacrificando corpe et sanguine dñi singulas cruces singulis faciūt ab initio in causatioe alij solūmodo singulas singulis vbiq; singillatim nominatur panis vel corpus: et singillatim calix vel sanguis vbi x̄o oblatio vel hostia nominat: vna cruce amobus faciūt. quoniam sicut vnus est christus qui seipm obtulit pro nobis: ita vna ē oblatio et vna hostia in pane et vino quod offerimur: nō video istos magis in hoc discordare a christo qui singillatim vtiq; benedixit quoniam oēs illi discordant: quod calicē post cenā nō sacrificant sicut christus fecit: neque semp ad vesperum sicut christus fecit et qui vtrūq; simul vno nomine vocant: oblationē vel hostiam quod christus nō fecit. vnde possumus colligere: quod a nobis inuicem in huiusmodi actione: seruata rei veritate possumus esse dissimiles. siue reprehensione cū ab ipso auctore ipse



## Epistola exhortatoria

sius sacrificij simus diuersi sine offensione. vbi aut̄ dicimus hec dona: hec mūera hec sacra sacrificia: siue singillatiz panni et vino singule cruces assignent: siue vna cruce duo simul sanctificent nō video in hac diuersitate reprehensibile discordiam nisi q̄: forsitan cōuenienti? ambo vna cruce notant: sicut vno verbo benedictionis sanctificant. Cū enī ples hoīes aut diuersas res siml' benedicim? nō singulis singulas cruces reddimus: sed oibus vnā crucē sufficere credimus. **Q**uo nōnulli ab initio calicē operiunt quidā corpali alij panno cōplicato ppter custodiam mūdicie: nec nudū dimittūt calicē sicut christus nudus crucifixus est: vt sic significat' oñderet se mūdo reuelatū non magis intelligo eos debere reprehendi ppter nuditatē xp̄i q̄ nō significat' ab illis i sacrificiādo q̄ quia nō demonstrant i eodē sacrificio eū eē crucifixum extra ciuitatē extra domū: et sub nudo celo. **Q**ue tamē magna nō carent ratione. **N**ā xp̄us qui passus est p nobis: nobis relinquēs exemplū vt sequamur vestigia ei': i his quoq; dedit nobis exemplum ppter iusticiā sustinēdi incōparabilem cōtemptū et paupertatē. **A**deo ei cōtemptui habitus ē et execrabil' iudicatus vt nec mori dignus haberet̄ int̄ aliamquam hoīm habitationē: neq; inter homines nisi inter execrables: neq; sub tecto aliq̄ nisi sub celo, sub q̄ eijci nō potuit: vt fm̄ pphetam obprobriūz hoīm et abiectio plebis estimaret̄. **P**aup̄ x̄o ita fuit vt veniēs in mūdū nō in sua sed in aliena domo nasceret̄: et notus ppter inopiam loci in p̄sep̄io brutoz aialū poneretur: et viuēs in mūdo nō haberet vbi caput suū reclīnaret: nec moriens vnde nuditatē suam tegeret: nec mortuus vñ inuolueretur: nec sepulcrū aut locū vbi corpus mortuū collocaret̄. **Q**ue omnia magis sūt viuēdo p effectū: cū ratio exigit imitāda q̄ p nuditatē sacrificij nuditas christi significāda. **N**eq; coniectare

possum cur potius curandū sit ne pāno operiat sacrificiū quia xp̄s nudus passus est: qm̄ nec sub tecto vñ intra ciuitatē fiat qm̄ xp̄us sub nudo celo extra ciuitatem passus ē. **S**i aut̄ vsus nō habet vt extra tectū fiat ppter pturbationes aeris: similis cā videt̄ vt calix i sacrificiādo non discoopiā ppter quasdā q̄ ptingē pnt̄ incōmoditates. **T**utius itaq; et diligentie puto vt calix ne aut musca aut aliq̄ quid indecēs in illū cadat: qd̄ sepe cōtingisse cognoscit: opiat: q̄ discooptus cōtingētib' immūdijs exponat. **H**ec sapientie vñe p meo sensu nullius meliōrē rōnem respuens respōdeo. **D**e his qui sacrificiāt de fermētato misi vobis olim quandā eplam. **I**dē hortat' amicū vt p̄set qd̄ sit finis: et in fine q̄s fructus quidē p̄imum: et ecōtra que sit expectatio mūdi gloriā conculcantium.

**D**om̄o fratri amico hērico ff̄an selmus abbas becci bone volūtatatis pfectōem et effectū. **B**enedictus deo in donis suis: et lectus i oibus opibus suis: q̄ vñe dilectioni tm̄ de nro desiderio ppter qd̄ iustis cōcessit efficē quē oram' vt qd̄ deest adhuc d̄ voto nostro et de vfo mercede dignet̄ perficere. **D**e q̄ re nrm̄ cōsiliū p fr̄es nros mando de gr̄a et dilectiōe ducis de q̄ scripsistis mihi mltum gaudeo: et p ea deo et illi et vobis gratias ago. **Q**uod etiā illi p literas facere cogito: cū nūciū vñi sicut auidiui cōstitutū eē ad illū redibūt. **E**t qm̄ nescio si hoc necesse erit fieri anq̄ redeā cū pus poteris mādare mihi p̄nomē ei' et noīa vxoris et filioz ei'. **S**olū enī nomen eius teneo q̄ vñal' vocat'. **S**ed qm̄ dulcis mihi vñe dilcō sic me sibi sua p̄bitate pglutinauit: vt idē de vobis qd̄ de me desiderat cor meū: vñ eā sp̄e magnā ex vñis f̄monib' p̄cepi: nō p̄t meas mea q̄escere donec ip̄m desiderū meū de vobis satiet'. **Q**uis igit' null' sermo sufficiat mihi donec deus quod opto perficiat: pauca tamē q̄ nō nescienti loquor



phocipio amica familiaritate comemo-  
 ro. Pensa igitur dulcis amice: quod taliter  
 mundi gloria potitus fueris: quid sit fi-  
 nis: et in fine quis fructus. quid premiū  
 et e contra quod sit expectatio mundi glori-  
 am concupiscitū. Si dicis non solum monachi ad sa-  
 lutem perueniunt: verum est. Sed quod certi qui al-  
 terius illi quod deum solum conantur amare: an il-  
 li quod amorem dei et amorem sancti voluerunt copu-  
 lare. Sed forsitan dicet aliquis quod et in ordi-  
 ne monachorum est peccatum. **O** homo quod hoc di-  
 cit quod non considerat quod dicit. **O** rationalis  
 natura: an est hoc rationabile consilium  
 ut quod ubique est peccatum: ibi eligas manere  
 ubi maius est peccatum. Denique si ille quod solum  
 deum nititur amare seruat propositum usque in fi-  
 nem: certa est salus. Si vero ille quod mundum  
 vult amare non deserit suum propositum ante  
 finem aut nulla aut dubia aut minor est sa-  
 lus. Et certe satis probat quod nullatenus aut  
 parum aliquod bonum diligit. quod illud ubi  
 certum et melius cognoscit non eligit. **S** multi  
 dicunt. Grauius irascitur de peccato mona-  
 cho quam alio: quod de proposito altiori cadit.  
 hoc verum est quod diu cadit in peccato. Sed certe  
 benignus et familiarior suscipit de monacho  
 penitentem. si ad suum propositum redit quam non  
 monachum quod ad idem propositum non venit.  
**P**lus namque placet deo etiam prope graue pec-  
 catum: cui propositum est et ante et post quod maius  
 habere non potest quam ille quod nec ante nec post  
 peccatum non vult proponere quod melius non potest.  
**S**i ergo et innocentibus et penitentibus melius est  
 ad vitam monachicam venire et redire quam ab-  
 sistere quod moraris. Si prius de hac vita  
 tolleris dandum est irrecupabile. **M**ulta cari-  
 ssime de monachice vite altitudine et cer-  
 titudine de quiete et iocunditate dicere pos-  
 sem si epistola modum non excederet. **F**estiva  
 ergo ad terram bonum: quod nullo bono efficaci ve-  
 nies: ad summum bonum. **P**les vidi permit-  
 tentes et differetes: quos ita mors tulit: ut  
 nec hoc proficerent quo se impediebant: nec  
 hoc inciperent quod permittebant. **Q**uid valde  
 timeo de te sed auertat deus a te. carissi-

me. vale et noli tardare.

**I**dem hortatur quandam domum ad  
 habitum et propositum abiectum redire.  
**A**thelmus dei oratione archiepiscopi  
 scopus catuarieus. mundum non christum  
 continere. et christum plusquam mundum  
 diligere libentissime si possem tecum loqui-  
 rer: sola vere mihi in deo dilecta. quod cari-  
 tas qua omnem hominem volo saluum fieri. et  
 officium mihi iniunctum exigunt a me ut te fr-  
 no et primo affectu diligam: et per eandem dile-  
 ctorem sollicitudinem de salute anime tue ge-  
 ram. Sed quoniam in nobis euenit optunitas  
 colloquendi: incumbit mihi necessitas scri-  
 bendi: quem animam de te habeat et quod de te de-  
 sideret. **O**bscuro igitur te: ut non contempnas  
 dilectionem: quam te propter deum et honorem dei et  
 ad salutem tuam diligo: neque recitas consilium  
 meum. Si enim mihi acquiescere volueris: cer-  
 ta esto quod valde tibi in fine placebit: et erit  
 super te gaudium magnum angelis dei. Si  
 vero nolueris scire quod nimis tibi displice-  
 bit et inexcusabilis eris in districto iudicio  
 dei. **A**udiuisti soror mea quod diu portasti ha-  
 bitum sancte conuersationis. **Q**uem quomodo reliqu-  
 ris quid ve passa sis: vel quod feceris: non  
 latet: sed multum aptum est. **C**onsidera igitur  
 iam nunc carissima quantum distet viriles am-  
 plexus et carnalis delectatio ab amplexibus  
 christi: et a delectatione castitatis. et cor-  
 dis mundicia. **A**mplexus quidem christi dico si  
 corporales sunt quales per amorem et desiderium  
 eius inter bonam conscientiam facit anima fami-  
 liaris eius. **C**onsidera inquam quod sit differentia  
 inter has duas delectationes: non loquor  
 nunc de legitimo coniugio. **C**onsidera in-  
 quam quanta sit in spiritali delectatione mun-  
 dicia. quanta sit in carnali immundicia: quid  
 spiritalis permittat: et quid carnalis mine-  
 quanta sit in spiritali spes: et quam delectabi-  
 lis expectatio christi. quanta etiam in hac vita se-  
 curitas et consolatio. quantum sit in carnali  
 timor iudicij dei: quanta etiam in presenti est vita con-  
 fusio. **C**ogita quale sit christum spiritum cele-  
 stis regni dotem permittentem continere: et



## Epistole monitorie

hoiem mortalē nō nisi corruptionē ⁊ cō-  
temptibilia dantem et pollicentem filio  
dei regi regum pponere. Certe ille rex re-  
gū cōcupiuit speciem tuam vt sponse le-  
gitime. Qualiter autem ille quem scis  
carnis tue pulcritudinē appetiuerit so-  
ror mea: quō dicā: scia nobil' quō dicaz:  
spōsa dei xgo fueras electa: ⁊ dō habitu  
⁊ cōuersatiōe assignata. Quid dicā mo-  
do te esse filia mea: deus scit: non ita lo-  
quor vt gaudeā de pfusione tua: sed vt  
gaudeat deus: ⁊ cōgaudeant angeli de  
cōuersiōe ⁊ salubri penitētia tua. Quid  
ergo dicam: si nō dico: forsitā non aiad-  
uertis si dico: forsitā irascēris. De electa  
⁊ signata ⁊ spōsa dei: qd facta es. Erub-  
escat eē nobilitas tua qd erubescis aut  
dire: et ego ppter nobilitatē tuam ⁊ dia-  
lectionē erubescō dicere. Ecce filia caris-  
sima si hec pponis in conspectu tuo qn  
tus dolor debet eē in corde tuo de tanto  
⁊ tam graui casu tuo. Si enim vehemē-  
ter doles: cōdolendo tibi valde gaudeo  
si vero nō doles: nō est vñ gaudeam: sꝫ  
multo magis doleo. Nā si doles: adhuc  
salutem tuā spero: si aut nō doles: qd ni-  
si dānatōem tuā expectare queo. Im-  
possibile nanqꝫ est te vllō mō posse sal-  
uari nisi ad habitū ⁊ ppositum abiectū  
redieris. Quis enī ab episcopo sacrata  
nō fueris: nec corā ipō pfessionē legeris  
hoc soluz tamē est manifesta ⁊ q negari  
nō potest pfessio: qꝫ publice ⁊ secrete ha-  
bitū facti ppositi portasti: p quod omi-  
bus te videntibꝫ deo dicataz te esse non  
minus qm pfessionē legendo affirmasti.  
Nā anteqꝫ fieret ista nūc vstitatā mona-  
chici ppositi professio ⁊ sacratio: multa  
milia vtriusqꝫ sexꝫ hoim solo habitu se-  
ipsum eē ppositi pfitentia celsitudinem  
⁊ coronā psecuta sūt. Et qui tūc habitū  
sine hac pfessione ⁊ sacratione assump-  
tum reijciebāt: apostate iudicabant. In-  
excusabilis ergo es si deseris scñ ppo-  
sitū: qd diu habitu ⁊ cōuersatiōe pfessa

es: qmuis pfessionē nūc vstitatā non le-  
geris: ⁊ ab epō cōsecrata nō fueris. Certe  
te filia carissima adhuc te expectat dñs:  
⁊ creator ⁊ redēptor tuꝫ: rex ille q cōcu-  
piuit spēm tuā vt eēt legitumꝫ spōsꝫ tu-  
us: adhuc te expectat ⁊ reuocat vt sis le-  
gitima spōsa eiꝫ ⁊ si nō xgo: salū casta.  
Scimꝫ enī plēs sc̄tās mulieres q pꝫ amif-  
sā xgitatē plꝫ placuerāt deo: ⁊ magis il-  
li familiares fuerūt p penitentiā in casti-  
tate qꝫ plēs alie qmuis sc̄tē in xgitate.  
Redi q mulier xp̄iana redi ad cor tuū: et  
cōsidera: quē potꝫ debeas diligere: cui  
potꝫ adherere: illi q te ad tātā honesta-  
tē elegit: eligēdo vocauit: vocādo habi-  
tu spōsali sibi assignauit: ⁊ adhuc qmuis  
cōtemptus ⁊ reiectꝫ expectat: ⁊ reuocat  
an illi p quē vt mittꝫ dicā in b̄n q te vi-  
des delectā de tātā celsitudie cecidisti: p-  
fertim cū ipse te iā sicut puto cōtēnat aut  
sine dubio ptempturꝫ ⁊ deseriturꝫ sit. Et  
vtinā sic vos inuicē cōtēpnatis: vt vos  
deꝫ nō cōtēpnat: sic vos inuicē deseratꝫ  
vt vos deꝫ nō deserat: sic vos inuicē re-  
iciatis vt vos deꝫ a facie sua nō piciat  
sic ab inuicē cōuertami: vt ad deū puer-  
tamini. Certe melius ⁊ valde honorabi-  
lius ē ⁊ illi ⁊ tibi vt ab illo sis cōtempta  
qꝫ retēta qꝫ qꝫ diu eris eiꝫ retēta pculdu-  
bio vt de illo nūc taceā tueris dei p̄tēp-  
ta. Et si cōtempta ab illo ppter deū illū  
cōtēpseris: vtiqꝫ nō cōtēpta sꝫ suscepta  
⁊ dilecta dei eris: velut eiꝫ sanguie ppo-  
redēpta. Intēde filia cuiꝫ salutē deside-  
ro intēde benignitatē eiꝫ qui cōtemp-  
ta te cōtēpnētē reuocat: vt te in regalem  
suū thalamū nō terrenū sꝫ celestē intro-  
ducat: intēde ⁊ cōcute cor tuū: dole ve-  
hemēter casū tuū. Reice ⁊ cōculca sc̄la-  
rē habitū quā assūpsisti ⁊ resume habi-  
tū spōse xp̄i quē picisti. Bullatenꝫ enī  
te cognoscat xp̄s aut suscipiet nisi in illo  
habitu quo te sibi signauit: ⁊ quo te eius  
sponsā eē publice ⁊ secrete es testata. In  
hoc habitu reditu ad benignitates eius



# Liber Anselmi

ingere te oportune in cōspectu ei⁹. Accu-  
sa tuā ip̄a cōsciētā tuā: laua lacrimis cul-  
pā tuā. Ora eū ifatigabiliter: adhere illi i  
sepabili. **M**isericors ē: nō te reiciet s̄ po-  
tius gaudēs de reditu tuo te benigne su-  
scipiet. Si h̄ feceris gaudius erit de te in  
celo ⁊ in terra: omnibus s̄ctis angelis et  
hoibus cognoscētibus. Si x̄o hoc face-  
re cōtempleris oēs tibi aduersi erunt: et  
ego ⁊ ecclesia dei faciemus qd̄ de tali re  
faciendū intelligen⁹. **D**ps deus visitet  
cor tuū ⁊ infūdāt in te amorem suū filia  
carissima.

**I**dem hortat̄ quendam ⁊ vxorem su-  
am vt ponāt añ oculos suos finem suū.

**A**nselmus seruus eccleie cātuari-  
ensis suis carissimis: burgūdio  
⁊ vxori eius richere: salutē ⁊ bñ-  
dictionē dei. Qualiter me habeas nūci-  
us vester melius poterit vobis verbis  
ostendere q̄ ego scribere. Nihil aut̄ tm̄  
me delectat m̄ dare vobis q̄tū vt curā  
habeatis de vobis. Exhonorauit vos  
deus: abstulit vobis oēm occasionē mū-  
di hoc selm: ⁊ dedit vobis oēm optuni-  
tatē am̄ ad salutē vřam. **N**onite quoti-  
die añ oculos vřos finem vřm. cogitate  
intētissime cuius erūt ⁊ qd̄ vobis prode-  
rūt q̄ post vos remanebūt. **C**ogitate q̄  
ibitis: qd̄ vobiscū portabitis: qd̄ ibi qd̄  
pmissum sit a vobis inuenietis. **L**erte n̄  
portabitis vobiscū: nec inuenietis ibi al-  
liud q̄ merita vřa siue bona siue mala.  
videte q̄ merita p̄misistis. **S**i p̄la bona  
q̄ mala gaudere potestis qd̄ non puto.  
**S**i p̄la mala q̄ bona: multū debetis ti-  
mere: p̄sertim cū multū necesse sit homi-  
ni volenti saluari habere multo p̄la bo-  
na merita q̄ mala. **H**ec cogitate: h̄ inter  
vos die ac nocte: in secreto ⁊ in publico  
tractate: hec sint colloq̄a vřa inuicē. **D**o-  
mine mi amica mea qd̄ facimus qd̄ tar-  
damus: p̄pe est vltima dies nřa. **Q**uō  
expēdim⁹ vitam nřam: quō satisfacim⁹  
deo. p̄ peccatis nřis. **P**reparemus nos

q̄si videamus in primo diē vocatōnis  
nostre: ⁊ ita aptemus nos: vt securi ea-  
mus ad iudiciū: q̄ recepturi sumus sine  
dubio. put gerimus i hac vita: siue bo-  
nū siue malū. **D**eus iūxit nos in hac vi-  
ta: faciamus vt simul nos iūga t in eter-  
na vita: ⁊ videam⁹ ibi plem nřam quā  
sibi de⁹ iā assumpsit. **H**ec sint studia ve-  
stra: hec sollicitudo: hec suspiria vestra.  
**Q**uod mādō vobis p̄ nūcium istū ne ve-  
natis ad me nisi a me mādatus p̄ sigil-  
lū meum: vobis dico dñe ⁊ frater carissi-  
me burgūdi suscipite bono animo si me  
amatis. **D**ps deus regat corda vřa: et  
dirigat ad gaudia eterna. **A**men.

**I**dem monet quosdā fr̄es abbati suo  
obedire: ⁊ adinuicē pacē ⁊ cōcordiā h̄re

**A**nselm⁹ archiep̄s fratrib⁹ ⁊ filiis  
suis carissimis monachis in cistrē:  
si cenobio S̄cte werburge cōmanenti-  
bus Salutem ⁊ bñdictionē dei ⁊ suam  
bñdictionē dei in donis suis ⁊ sanctis in  
oibus opibus suis q̄ vos facit ⁊ nume-  
ro crescere ⁊ augmētō religiōis p̄ficere  
**Q**uāuis enī de oīm seruoꝝ dei p̄fectu  
gaudeam: in vobis tm̄ aliqd̄ habeo spe-  
ciale: cur de vřo letari p̄fectu debeā q̄ p̄  
me deus cōgregationis vestre dignat⁹  
est instituire p̄ncipiū: ⁊ dare vobis p̄-  
mū abbatē dñm sc̄z Ricarduz filiū nřm  
carissimuz. **G**rās igit̄ ago deo. p̄ gratia  
sua quā ostendit in vobis et oro vt sicut  
eadē gr̄a vos p̄uenire dignatus est: ita  
indefinenter subsequat̄: q̄tenus nunq̄  
vos de hoc ad quod vos p̄uenit p̄mit-  
tat deficere: sed sēp ad meliora p̄ficere.  
**Q**uod p̄ certo ip̄e faciet si nō negligē-  
tes fueritis bona ad q̄ iā p̄uenistis sua-  
re. **L**ū enī dei sit sua gr̄a sp̄ nos p̄uenire  
nostrū est qd̄ accipim⁹ eius auxilio stu-  
diose custodire. **N**am q̄uis nec habere  
nec suare possim⁹ aliqd̄ nisi p̄ illū p̄dere  
tm̄ et deficē: nō est nisi ex nřa negligētia  
q̄ sepissime incipit a minimis in qb⁹ nos  
callid⁹ hostis solet decipere cum nobis p̄-



## Epistole monitorie

suadet ea nō magnipēdere. Inde nāq̄ sequit̄ illud dānū execrabile quod legitur. Quia qui modica despicit: paulatim decidit. Certissimum namq̄ est: quod in multis ecclesijs experimēto didicimus: q̄ in monasterio vbi minima districte custodiunt̄: ibi rigor monachorū inuolabilis p̄manet: ibi pax inter fratres et in capitulo p̄clamationes cōquiescūt: vbi vero minimi excessus negligūtur ibi totus ordo paulatim dissipatur: et destruit̄. Si ergo de virtute in virtutē et de p̄fectu ad p̄fectum vultis ascēdere semp̄ timete in singulis minimis deū offendere. Non debetis cōsiderare q̄p̄ua sit res q̄ contra p̄hibitionem factis: sed q̄ntum malū sit inobedientia: q̄ p̄pua re incurritis. Sola enī obedientia potuit hoīem in paradiso retinere. vnde p̄ inobedientiā eiectus ē: neq̄ ad regnū celoz̄ aliquis nisi p̄ obedientiā pductur. Pensate q̄ si hō per vnā solaz̄ inobedientiā in tātā miserā quā patimur in hoc mūdo p̄ictus ē: q̄ntū debeam⁹ eā horrere et obedientie bone studere. In obedientia totius vigor bene viuēdi cōstruitur in eius negligētā destruit̄. Abbat̄ ergo v̄ro obediētā nō solū opere s̄ etiā in volūtate p̄ oīa exhibete: et ad inuicem pacē et cōcordiā p̄mutuā dilectōez̄ habete: quam dilectionē sic nutrire et seruare poteritis si vnusquisq̄ nō vt alius suā sed vt ip̄e alteri⁹ volūtātē faciat studuerit. Ociostatē quoq̄ sicut rem inimicā aīarū vestrarū a vobis excludite: et vnusquisq̄ cōsideret. q̄ de singul̄ momentis vite n̄re reddituri sum⁹ dō rōez̄. Quicūq̄ ergo deus dat aliquā gratiam ad quamlibet vtilitatē ea vtaf̄ in q̄ntū habuerit oportunitatē. Qui enī nō vtitur potestate bene faciēdi quam habet i die iudicij quasi nō habēs iudicabitur et ab illo auferef̄: hoc ip̄m q̄d habere videtur: q̄ et p̄mio quod mereri potuit carebit: et deinceps nullā alicuius boni ope-

ris potestatē in penis habebit. Quasi aut̄ alio dabit̄ quod ab illo auferef̄: q̄n̄ illi qui bñ opatur s̄m donum quod accipit p̄mium augebit̄: q̄ iuxta illum q̄ negligenter vixit ei⁹ exemplo a bono ope nō defecit. Gratias ago vobis: quia p̄ me oratis: et oro vt ab hac caritate non desistatis. Idem hortat̄ monachū nuper cōuersū ad custodiendā mēt̄is q̄etē

**D**ilecto dilectus: amico amicus. Frater fratri lauroni anselmus. Ap̄talis vite sanctitatē: et eterne felicitatē. Lū meū et tuū carissime desiderū quo nos inuicem desideram⁹ considero: vnū est quod me de n̄ra cōsolabitur separatione: q̄ in futura vita eternā n̄fam coniūctionē per diuinaz̄ spero clementiam. nam certus sū de mea: nec dubito de tua cōscientia quā quelibet nos regionū diuersitas distineat: de duab⁹ tamē animabus nostris caritas vnā cōficiat. vnde fit vt aīe n̄re et dilectione p̄ntes sese āplectant̄: et conuersatiōe absentes sese desiderēt. Sed cōsummata huius vite pegrinatione illo adiuuante ad quem tendimus et in quo speramus in patria ad quā suspiramus quasi diuisis itineribus cōueniemus. Vbi tāto vehementius deo annuente de inuicē gaudebimus q̄nto nūc de nobis diuinā dispositionez̄ patientius tolerauimus. Interim tamē q̄m̄ facere quod caritatē renouat et accēdit nō est dei dispositōz̄ reniti sed obedire debemus nos vel mutuis salutationibus cum licet reuifere. Quod cuz̄ hactenus in hac epistola me fecisse possit sufficere: aliquid tamē n̄re amonitionis quaz̄ tibi semp̄ dulcē fecit. nō mea fatuitas: sed tua caritas instāte dño et cōi nostro amico v̄s̄iōe cogor subicere. Nam etiā si nihil tibi dicere possiz̄ quod ignores plus tamē herebit memorie quod a dilecto dilectore dictū suscipiēs. Ingress⁹ es carissime p̄fessusq̄ trīstī militiā in q̄ non solū apte obfistentis



# Liber Anselmi

hostis violentia ē ppellēda: sed & quasi  
cōsulentis astucia cauēda. **S**epe nanq;  
dū tyronē tristi vuluere male volūtatis  
apte maliuolus nō valet perimere: sitiē-  
tem eū poculo venenose rōis maliuole  
callidus temptat extringuere. **N**ā cū mo-  
nachū neq̄t obruere vite q̄m p̄fessus est  
odio nitī eū cōuersionis in q̄ est sub-  
ruere fastidio. **E**t licet illi monachatus  
ppositū tenēdum q̄si cōcedat: tamē qz  
hoc sub talibus aut intra tales aut in eo  
loco vbi incepit illū stultū nimis impu-  
dentēq; nimis mltimodis versutijs ar-  
guere nō cēssat. vt dū illi p̄suadet incep-  
to dei b̄nficio inq̄tum existere iusto iudi-  
cio: nec ad meliora p̄ficiat: nec qd̄ acce-  
pit teneat: aut in eo inutiliter persistat.  
**Q**uipe dū incessanter laboriosis cogi-  
tatōnibus demutāde: aut si mutari non  
valet saltē de improbādo initio medita-  
tur. nūq; ad finē p̄fectionis tēdere cona-  
tur. **N**ā qm̄ illi sūdāmētū qd̄ posuit di-  
splicet nullatenus illi structurā bone vi-  
te sup̄ edificare libet. vñ sit vt quēadmo-  
dum arbuscula si sepe transplantē aut  
nup̄ plantata in eodē loco crebra puul-  
sione inq̄tetur: nequaq; radicare valēs  
amditatē cito attrahit: nec ad aliquam  
fructus fertilitatem p̄uehit. **S**ic infelix  
monachus si sepius de loco ad locū p̄-  
prio appetitu mutat: aut i vno p̄manēs  
freq̄nter eius odio cōcutit: nūq; amoris  
stabilitus radicibus ad oē vtile exerciti-  
um languescit: & nulla bonoz opm̄ vber-  
tate ditescit. **L**ūq; se nequaq; ad bonuz  
sed i malū p̄ficere si forte hoc recogitat  
ppendit oēm sue miserie cām nō suis: s;   
alioz moribus iniust; attendit: atq; in-  
de se magis ad odiū eoz inter q̄s, cōuer-  
satur infeliciter accēdit. **Q**uapropter q̄  
cūq; cenobitaz forte p̄positū aggredit:  
expedit ei: vt in quocūq; monasterio p̄-  
fessus fuerit: nisi tale fuerit vt ibi maluz  
inuitus facere cogat: tota mētis intētōe  
amoris iudicib; ibi radicare studeat: atq;

q; alioz mores aut loci cōsuetudies si  
diuina p̄cepta nō sūt etiā si inutiles vi-  
deant; diiudicare refugiat. **G**audeat se  
iā tandē inuenisse vbi se nō inuitū s; vo-  
luntariū tota vita mansurū omni trans-  
migrandi sollicitudine p̄pulsā deliberet  
vt quietus ad sola pie vite exercitia exq̄-  
renda sedulo vacet. **Q**d si sibi videtur  
maiora quedam ac vtiliora spūali feruo-  
re appetere: q; illi p̄ntis monasterij insti-  
tutionibus liceat estimet aut se falli siue  
p̄ferendo paria paribus & iniora maio-  
rib; siue p̄sumēdo se posse qd̄ nō possit:  
aut certe credat se non meruisse qd̄ desi-  
derat. **Q**d si fallit agat gr̄as diuine mi-  
sericordie: qz ab errore suo defēditur: ne  
sine emolīmētō aut etiā cū iactura locū  
vel vite ordiem mutando incōstantie le-  
uitatisq; frustra crimē subeat aut maio-  
ra iuribus suis experiēdo fatigatus de-  
terius in p̄ora aut etiā peiora p̄orb; de-  
ficiat. **S**i autēz vere meliora illis que in-  
p̄mptū sūt nondū meritis optat: patiē-  
ter toleret diuinū iudiciū qz vlli aliqd̄ i-  
iuste nō denegat nec p̄ impatientiā iudi-  
cē gustū exasperas mereat qd̄ nō habet  
nō accipet qd̄ accepit amitte: aut qz non  
amat inutiliter tenere. **S**eu vero miseri-  
cordiā se iudiciū erga se in illis que nō  
habet & optat p̄sentiat letus ex his que  
accepit largitati sup̄ne gratias dignas  
psoluat. **E**t qz ad q̄lemcūq; portū de p̄-  
cellosis mūdi turbib; potuit p̄tingere  
caueat in portus tranquillitatē ventum  
leuitatis & impatientie turbine inducere  
q̄tenus mēs: cōstantiā & māfuetudo tu-  
tantibus quicta: & diuini timoris sollici-  
tudini: & amoris delectatōni sit vacua.  
**N**am timor p̄ sollicitudinem custodit:  
amor vero p̄ delectationez p̄fecit. **S**cio  
quia hec maiorē aut scribēdi aut collo-  
quendi exigāt amplitudinem: vt plenius  
intelligatur quib; se; dolis antiquo ser-  
pens ignarum monachum in hoc gene-  
re temptationis illaqueet: & ecōtra qui;



## Epistole anselmi

bus rationibus prudens monachus ei<sup>9</sup> callidas p̄suasiones dissoluat ⁊ annihilet. Sed qm̄ iā breuitatē quā exigit epistola excessi ⁊ totū qd̄ hinc dixi aut dicē dū fuit ad custodiendā mentis quietem p̄tinet: huius breuis exhortatio epistolā n̄tam terminet. **N**ec putes carissime hec me dicere idcirco qd̄ suspicer te aliq̄ mētis inquietudīe laborare: sed qm̄ p̄dicit<sup>9</sup> dñs v̄sio cogit me aliquā amonitōz tibi scribere: nescio qd̄ potius scribā vel monēā q̄ cauere hoc qd̄ sub sp̄e recte volūtatis scio nouicijs quibusdā solere subripe. **Q**uapropter amice mi ⁊ frater dilectissime cōsultat monet: p̄catur te cuius dilectus dilector totis cordis viscerib<sup>9</sup> vt totis viribus quiete mētis studeas sine q̄ nulli licet callidi hostis insidias circūspicere: vel semitas x̄tutū angustissimas p̄spicere. **A**d hanc x̄o monachus qui i monasterio conuersat<sup>9</sup> pertinere nullaten<sup>9</sup> valet: sine cōstantia ⁊ mansuetudine: q̄ mansuetudo indissolubilis comes est paciētie: ⁊ nisi monasterij sui instituta q̄ diuinis nō prohibent<sup>9</sup> mādats etiā si rōnem eoz non puiderit vt religiofa studuerit obseruare. **V**ale ⁊ ōps domini p̄ficiat gressus tuos i semitis suis: vt nō moueant<sup>9</sup> vestigia tua vt iniusticia appareas in cōspectu dei ⁊ saties cū apparuerit gl̄ia eius. **O**ra vt ego tecū: qz ⁊ ego oro vt tu mecū.

**I**dem respōdit ad inquisita de quodam comite excōmunicato: q̄ se diuina celebrantibus miscuit: ⁊ de p̄byteris incōtinētibus: ⁊ secrete tamē confitentib<sup>9</sup>.

**Q**uomodo ⁊ patri reuerendo abati wilhelmo frater anselmus in hac vita diuturnā p̄speritatē in futura eternā felicitatez. **E**x quo v̄sa p̄bitas mihi suā dignata est p̄bere noticiam tantam eius concipi dilectionem: vt semp eius mihi dulcis sit memoria.

**Q**d exptus sū nō immerito fuisse qm̄ ⁊ vitam vestram amore ⁊ reuerentiā dig-

nam agnoui existere: ⁊ paternitatē v̄saz nō sine affectu dulcedinis erga prauitatē meā esse. **S**epe nāq; frēs a vobis veniētes me nō solū sanctitatis v̄se relatione edificauerūt: sed ⁊ dignationis v̄se salutatione honorauerūt. **Q**uare licet: q̄cqd̄ est i me toto minime possit tantis meritis respondere: meum tamen est q̄: tum amoris ⁊ reuerentie possum exhibē. **S**ed hec deo in nobis seruāda ⁊ agēda cōmittens ad ea de quib<sup>9</sup> meam p̄uitatem cōsulere dignata est v̄sa prudentia nō presumēdo: sed obediendo: respōdebo forte nō qd̄ mihi sufficiat: sed quod mihi videtur. **C**omes quidem vester q̄ excōicatus vobis diuina celebrantibus se miscet mihi videt<sup>9</sup> humiliter amonendus: ne cōtemnēdo sententiā eoz quib<sup>9</sup> deus affirmat se audiri cum audiunt<sup>9</sup>: et sperni cū spernūtur: se ligare cū ligant<sup>9</sup>: ⁊ soluere cū solūt<sup>9</sup>: aggrauet sup se dei iudiciū: a quo fugere nusq; homo pōt.

**Q**uare illi melius esse vt p̄ salubrez humilitatē abstineat ab his a quibus eum aplica segregat sentētia: quā p̄ presumptionis cōtemptū se ingerat in illa q̄ nūq; nisi p̄ humilitatē q̄sita p̄sunt: at semper inordinate p̄sumpta obsūt: nec debere cū v̄llo suo cōmodo ⁊ grauissimo no malo cogere vos: vt cū eū offendere nolitis deū ⁊ aplici auctoritatē grauit<sup>9</sup> iriritis: ad quos pacandos illum adiutorē habere nō possitis: facilius q̄ ac benignius apostolicum eius rationes susceptrū si suā illū sententiā cognouerit reueritā. **Q**uod si comes idē hanc amonitionē respuerit: scitis qz deus plus est timēdus q̄ homo. **Q**uapropter aut finiam platam apostolicam sententiā erga illum agendum aut ipm̄ apostolicum siue aliquem vices eius gerentē de hoc ipso denuo cōsulendū existimo. **D**e p̄sbyteris vero qui se apte reproba libidinis cōuersione: deo reprobabiles exist<sup>9</sup> gent omnino tenendum est q̄ aplica p-



uidentiā ecclesiastico iustoq; rigore con-  
stituit. **N**empe nullatenus cōuenit vt ibi  
reuerēter astet: vbi p̄tinaciter apra et im-  
pudenti libidine fetentes dei et sāctorū  
phibitionē p̄temnēdo sacris altaribus  
deseruiūt: imo nō deseruiūt: sed q̄tū ad  
ipsos cōmaculant. **N**on quo quis ea q̄  
tractant cōtemnēda sed tractantes exe-  
crandos existimet: vt qui dei et angelo-  
rū p̄sentiam nō reuerenter: vel hoīm  
detestatione repulsi: sacra cōtaminare  
desistāt. **N**ec vllatenus oportet vt illi sint  
cōsortes de altari participantium q̄ per  
immūdiā se faciūt exortes altari des-  
uiuentium. **D**elapsis autē sacros ordines  
habentibus et spontanea humilitate se-  
crete quibus debent cōfidentibus neq; q̄  
asserendū est: qd̄ eisdē ordinibus ampli-  
us vti nullatenus possint: si p̄ sacrificiū  
sp̄e cōtribulati cordisq; cōtriti et humili-  
ati deū placātes ad virtutum p̄fectum  
studiose cōtenderunt. **N**ā nec apud deū  
reprobat officium alicuius p̄pter culpā  
quā ipse ignoscit: nec apud hoīes deco-  
loratur sacri ordinis dignitas: p̄pter p̄-  
sonā cuius ip̄i peccatū nō cognoscūt: q̄  
bus duabus causis carnalis lapsus pro-  
hibet ad sacros ordines accessum aut re-  
ditum. **S**ed qm̄ ferme semp̄ occultū est  
quoz remisse sūt iniq̄tates: et quozū te-  
cta sūt peccata: quoz nō minime tutius  
semp̄ est consciū sibi criminis ab his:  
q̄ placitā p̄sonā expescūt p̄ laudabilem  
humilitatē abstinere: q̄ p̄ culpabilē se-  
curitatē presumere. **I**llud nāq; sp̄ pōt  
deo nō improbante: hoc nō debet ni-  
si deo approbante. **Q**ui autē hinc sentē-  
tie que ad sacri ord̄is officiū reditū post  
lapsū cōcedit nequa q̄ aliqua rōne: nisi  
auctoritate fulciat sc̄pturaz vult cōsen-  
suū attribuere: legat epl̄am beati calixti  
pape directā vniuersis ep̄is p̄ galliā cō-  
stitutis et beati gregoriū ad secūdinū in-  
clusum vbi ip̄i hāc sententiā sic firmis et  
pene eisdē rōnibus et auctoritatib⁹ con-

firmant vt nullatenus alioz approbatō-  
ne indigeat. **S**ed qm̄ idem beat⁹ grego-  
gorius idip̄m in alijs suis quibusdā epi-  
stolis studiose phibet: ne sibi p̄si p̄arius  
sit de aptis quidem phibuisse de occultis  
nō post cōdignā penitentiā p̄cessisse  
intelligitur. **N**am crimen qd̄ a deo im-  
putatur: nec ab hoībus esse putat: nō re-  
probet nec decolorat: vt iā dixi: cū tamē  
in tali re cuiq; tutius sit corā dō plus ti-  
mere q̄ cōfidere. **P**rohiberi autē inuitū  
deberi q̄ occultū crimē humili p̄fessione  
sponte et occulte detegit minime existio  
ne multis obuat vita salubris cōfessio-  
nis quī potius eligent penitus in mortē  
occultari q̄ hac occasione in certitudiez  
vel in suspitionē alicui⁹ criminis addu-  
cti. **N**ec eni illi cōfidentur: statuitur ad  
peccatum: sed cōfidentē absq; eius con-  
sensu cessare a sui ordinis officio nō co-  
git: sed potius magni criminis reus esse  
videtur si cogit q; sic et cōfidentē penite-  
re cōfessionis et p̄les nōdū cōfidentes hor-  
rere confessionē cōpellit. **N**am satis pa-  
tet: q̄ minus malū sit cuiuslibet peccatori  
ad altare cū amore cōfessionis p̄acte: et  
spe misericordie humili mēte accedere:  
q̄ se cū odio cōfessionis et desperatione  
venie indurato corde desiderio aut etiā  
actu ingerere. **I**lle itaq; cui cōfessio fit:  
nequa q̄ particeps estimandus est mio-  
ris culpe in qua aliū p̄mittit nō consen-  
tiendo: sed maiorem prudenter p̄cauen-  
do maioris vero potestatis auctor: ē vi-  
detur: ad quos multos impellit: et si nō  
volendo tamen inordinate plus qd̄ mi-  
nus q̄ qd̄ maius erat timendo. **S**z ma-  
nifestum est quia illi qui humili cōtritōe  
supbam verecūdiā conculcādo semet-  
ipsos iudicantes radicenti cessatiōi sp̄te  
cōfentiūt: multos tutius ministrant  
p̄missi seu etiam iussi quam illi cū vere-  
cūdiā humana inter deum et se iuste iu-  
dicare refugiunt: licet is cui p̄fiteat val-  
de periculosus prohibeat: istos inuitos



## Epistole anselmi

vt supra dictuz est q̄ illos spontaneos.  
**E**t cum vtriusq; necessarium sit vel ad tē-  
pus abstinere p̄tuo: quia illi qui nō libe-  
ter cessant ad quod nō bene p̄perat: sūt  
tū relaxandi. **H**i vero qui sponte absti-  
nent ad quod nō p̄sumūt etiā reuocādi.  
**N**am in illis si reuocent obedientie te-  
gimē presumptio palliat: in istis v̄o hu-  
militas obedientie robore adiunat. que  
reuocatio nō indifferenter sed magna p̄-  
lati cōfessionē suscipientis discretione fa-  
cienda est. **S**epe nāq; contingit vt quis  
nō per immēsum criminis horrore z per  
vim humilitatis humanā verecūdiam  
sepet: sed p̄ stulticie tenebras z impudē-  
tie duriciam feditatē secleris z pudorez  
nō sentiat: z p̄ negligentia officium suū  
nō appetat. **Q**ui aut̄ huiusmōi est: nun-  
q̄ ad sacrū officū aut vocandus aut re-  
uocandus est. **S**ed cū p̄ ipso penitente  
supplicat humilitas suggerit: cōtritio in-  
tercedit: vite mutatio: tūc nimiz si plar̄  
nō tā de meritis aliqb̄ q̄ de magna mi-  
sericordia z de multitudinc miseratōnū  
dei illū cōfortās ad sui vsum imutet of-  
ficij. q̄ nō tam temere qm̄ prudēter egis-  
se videat. **E**st enī sepe in huiusmodi p̄-  
ueniēda pusillanimitas: excludēda cō-  
tempnū suspicio: ostēdēda beniuolētia  
exhibēda cōpassio. hoc enī modo q̄ ta-  
les sūt: q̄nto benignius tanto efficacius  
ad p̄fectionē prouocant: z tanto stricti⁹  
in bono p̄posito ligant. **P**otui pla de  
scriptis p̄m̄ his interē: sed quia epl̄arū  
breuitas que se tā nimis extēdi reclamat:  
nō cōsensit: simpliciter quid de interro-  
gatis sentire paternitati vestre iuss⁹ ex-  
posui. **D**ps d̄ns vos et in his z in omni-  
bus que nobis agēda sūt sic in rectitudi-  
ne veritatis dirigat: vt p̄ eis seipsū vo-  
bis retribuat. **S**i p̄ns eē corā vobis z  
coram scā cōgregatione v̄sa: de q̄ m̄lta  
bona a multis cōcorditer audio: supplici  
mēte totū corpus p̄sternerē: z vt me bo-  
noz que de⁹ operat̄ in vestro monaste-

rio imp̄petuū p̄cipē in fraterna carita-  
te concederetis peterem. **S**ed quomo-  
do ego hoc non possum: p̄mo non de  
meis meritis: sed de vestra s̄citate ro-  
gare: vt vos hoc p̄ me nō humiliato cor-  
pore: sed benigna mente ab eisdem filijs  
vestris mihi petatis: z cū illis concedas-  
tis. **V**alere.

**E**dem excusat se apud suspicātes eū  
archiepiscopatus cōcupiscētia detineri  
**D**ilectissimo z dilectissimo dilec-  
toxi episcopo beluacensi **F**ulco-  
ni: frater Anselmus eterna dei  
p̄tectione et cōsolatōne gaudere. **S**cio  
mi dulcis amice q̄tuz dilectio vestra de  
illius quem sup̄ oēs homies diligit: in-  
sperata corporali amissione contristaret.  
nisi se sapienter diuine dispositionis cō-  
solatione cōsolaretur. **S**icut enī in cor-  
dibus diligentius sese inuicē spes z op-  
tunitas cōfruenti se nutrit quandaz de-  
lectabilem dulcediem: ita eiusdē rei de-  
speratio ingerit molestant amaritudinē  
**D**e qua re vestra prudentia meam pōt  
cognoscere conscientiam. **S**ic enī agno-  
sco vestre dilectionis erga me sincerita-  
tem: vt sim certus vos nō ignorare mee  
dilectionis erga vos: z erga eos quibus  
illā ostēdebā z maxime erga monachos  
beccēses veritatem. **N**am nullus sic co-  
gnoscit amici veri cōscientiā: sicut illi q̄  
vere gerit amicitiam. **C**onsiderate ergo  
que possit esse in corde meo integra leti-  
cia quem tot amicorū me desiderantiuz  
z a me desideratoz cōtristat irreparabi-  
liter pdita in hac vita presentia. **U**nus-  
quisq; eorum de me solius amissione cor-  
porali dolet: z anima mea de omnib⁹: qz  
ab eoz p̄ntia inuita tam inopinate scin-  
dis dolet. **N**am etsi maior multitudo si-  
mitem exhibentiuz dilectionē in anglia  
me videat letificare: nullatenus tamen  
tam longo tpe radicatam z nutritā p̄-  
ozem dilectionē de corde meo valet era-  
dicare. **V**era enī caritas nō minus dilis-



git priores amicos interius etiã si exteri  
us pariter nequeat opari cū ad plēs ex-  
tendit: sicut nec a priorib⁹. Si veri ami-  
ci sūt minus: timet diligi cum a plurib⁹  
diligitur. Et quidem si qua mihi conso-  
lano est multitudinis amicorū presen-  
tia ad angozem quem gero ad priorū ab-  
sentia illud vtiq; efficere nequit: vt non  
p̄trister de illorū qui q̄to magis me di-  
ligūt: tanto magis contristant de absen-  
tia dilecti ⁊ dilectoris sui tristitia. Dele-  
ctat me cum dulci amico meo scribo de  
cauitatis sinceritate: ⁊ de ei⁹ efficacia diu  
tractare: s; qm̄ eplaris breuitas hoc nō  
patitur cum ⁊ aliud velim dicere necesse  
est me iam materiam mutare. Quidam  
vt audiui suspicātur me archiepiscopa-  
tus concupiscentia ad quem dolens ⁊ ti-  
mens trahor: detineri. Quod siue suo er-  
roze siue aliena psuasiōe faciant: p̄cat  
illis deus: qui videt q; fallunt ⁊ peccāt  
Non me excuso apud vestram fraterni-  
tatem mihi dilectissimā: que ex quo me  
cognouit familiarissimā ⁊ longa cōuer-  
satione: meam indubitātē didicit ⁊ cre-  
didit de secularis honoris ambitōne cō-  
scientiam. Quam tanto verius cognō-  
uistis q̄to vos securius ⁊ totam vitam  
vestram sensui meo iudicioq; p̄misistis  
Sed apud eos me excuso quicunq; hāc  
lecturi sūt eplam vt sciant quid mihi di-  
cat cōscientia mea corā deo ⁊ alijs igno-  
rantib⁹ cum opus erit respondeant pro  
me si nō p̄pter me vel p̄pter deuz. Ab-  
tutum enī nocet infirmis i ecclesia dei opi-  
nio alicuius vitij: siue vera siue falsa sit  
de aliquo homine: ⁊ maxime de eo q; sic  
est in ecclesia catholica cōstitutus: vt et  
verbo ⁊ exemplo vite alijs debeat ⁊ pos-  
sit prodesse. Sciunt ergo oēs sicut mea  
cōscientia mihi dicit coram deo quem  
inuocare testē mendaciū nephās eē scio:  
quia nō me rapit aut alligat ad archie-  
piscopatū angloꝝ cupiditas alicui⁹  
rei: quam seruus dei cōtemp̄tor mundi

contemnere debet: sed timor dei me co-  
git pati: vt q̄uis dolens ⁊ timens ab ec-  
clesia dei trahat. Et quia si mihi liceret  
seruata obedientia ⁊ caritate quas deo  
debeo ⁊ ecclesie ei⁹ matri mee p̄pter euz  
potius ⁊ libentius eligerem sub abbate  
⁊ sub regulari disciplina i monastica pau-  
pertate ⁊ humilitate esse ⁊ obedire ⁊ ser-  
uire q̄ regnare in hoc mūdo: seculariter  
aut dominari aut archiepiscopatum si-  
ue episcopatum possidere vel abbatia  
aut hominibus quibus licet p̄esse ad  
animarū gubernationem siue ad corpo-  
rum sustentationē in magna terrarum ⁊  
rerū terrenarū possessione ⁊ opulentia.  
Quod ego ip̄e non imputo mihi tantū  
ad xtutem q̄tum ad hoc quia talem me  
scio tam parū vtilē: parū fortē: parū  
strenuū: parū prudentem: parū iustū  
vt potius mihi congruat ⁊ expediat eli-  
gere subesse prelato q̄ alijs p̄esse: obe-  
dire q̄ p̄cipere: seruire q̄ dominari: mi-  
nistrare q̄ ministrari. Logo: hec de me  
confiteri: s; malo hec i simplicitate mea  
vt puto sine omni duplicitate de me di-  
cere q̄ pati: vt alij homies peccent i me:  
aut malū exemplū sumant p̄ ignorantia  
am ⁊ errozē suum de me. Qui mihi hec  
de me confitentur credit: certus sit: q; hoc  
credendo nō fallitur si mea me conscien-  
tia coram deo nō fallit: ⁊ qui non credit  
verum est quia ip̄e falso ⁊ temerarie de  
me iudicādo se fallit. Omnipotens domi-  
nus faciat vos in hac vita ⁊ in futura i-  
deficiente sua protectione et consolatioe  
gaudere.

**E**dem ostendit clericos monachorū  
p̄positum appetentes libros esse debe-  
re ab episcopis ad mōasteriorū ingress⁹

**D**omino ⁊ patri reuerendo ep̄o  
parisiensi **S**offrido frater **A**n-  
selm⁹ dei disponētis om̄ia di-  
sp̄ositione electus archiepiscopus cātū-  
arie presentis vite deo placitatem sanc-  
titate et future eternā felicitatem. **A**



## Epistole anselmi

uis diuina dispositio valde longe a reuerentia vestra meā separat paruitatez nulla tamen longinq̄tas debet minuere meam quā vestra multis modis meruit benignitas fidelitatem. Quapropter si quid de vestra celsitudine audio: vnde mihi sit cōgaudēdū sp̄ volo cōgaudere et si quid cognosco q̄ vestrā dignitatez mutare deceat familiari fiducia eam caritatiue et humiliter debeo commouere. Didici q̄ dñs walerann<sup>o</sup> carissimus n̄f cantor eccie v̄se deo inspirate habitum sancte cōuersatōis studiose et intentissimē petētes in monasteriū sancti martini de campis eo gaudio q̄ debuit sit susceptus z inde violenter a vobis z quē admodū non necesse fuerat abstractus. De qua re quāuis vestra prudētia meo cōsilio nō egeat: cogūt tñ fidelitas z dilcō quas vobis et illi debeo mentē meaz vt vestre reuerētie aliquid suggerat. Non loqr̄ sapientiori me quasi docēdo sed velut ea q̄ melius me scit breuiter cōmemorādo. **¶** Si p̄f si oīa faciendā sūt cū p̄silio cuius magis q̄ eius qui admirabilis consiliarius de<sup>o</sup> fortis dicit. Ipse quippe cōsultit ad p̄fectionē nitentibus: vt oīa reliquāt et sequātur. Ipse oīa relinquētib<sup>o</sup> z sequentibus se p̄mittit q̄ sedebāt cū illo in iudicio iudicantes trib<sup>o</sup> duodecim israel. Ipse est q̄ inuitat laborātes z oneratos amore z curis secularib<sup>o</sup> vt ad se veniāt z requiescāt. Hoc cōsiliū magis in monachico q̄ in alie vite p̄posito impleri sācti patres intellexerūt. **¶** Beatus nā q̄ gregorius in libro. xiiij. registri: scitis quidā mandet desiderio ep̄o de quodā qui diuina inspiratōe cōpunctus gr̄am monachice cōuersatōis appetierat quō scz hortet eundē ep̄m vt p̄positū ei<sup>o</sup> n̄llo mō impediāt: sed magis eū q̄stum valeret pastorali amonitione succēdat ne feruor cōceptus in eo tepescat nec vllaten<sup>o</sup> debere eū q̄ monasterij portū petijt rursus ecclesiasticarū pturbatōibus impli-

cari. **¶** In colecano cōcilio quarto legistis clericos monachoz p̄positū appetētes q̄ meliorē vitā seq̄ cupiūt liberos eē debere ab ep̄is ad monasterioz ingressus. **¶** Pauca dixi de multis. **¶** Si q̄ dicere contra dñm z cōtra tot sc̄tōs p̄ses dicta deum veraciter intelligētes peccatum est facere cōtra manib<sup>o</sup> non dicā quō sed q̄ modo scitis quid ē. **¶** Si quis separat p̄ciosū a vili id est aīam a seculo tanq̄ os dei sicut scriptū est erit. ille cui<sup>o</sup> os z manus retrahūt aīam adherentē post deū ad seculum quid erit. **¶** Absit mi dñe nolit deus vt sup̄ ep̄m cadat q̄ dñs dicit: q̄ nō colligit mecū disp̄git: et q̄ nō est mecū p̄ me est. **¶** Horrēdū est ei etiā auditui: vt q̄ christus elegit de mūdo ep̄s religeret in mūdo vt q̄ christ<sup>o</sup> trahit ad portum de p̄cellis z tempestatibus mundi. **¶** Hoc ep̄s retrahat a portu i naufragos turbines mundi vt quod x̄ps abscondit in ouili a multitudie insidiantiu lupoz hoc ep̄s rapiat de ouili: z exponat multitudiem lupozum. **¶** Si reuerēde p̄ne si molestum prudētie vestre q̄ sic loquor. **¶** Nō enī hoc dico q̄ velim ostēdere q̄ huiusmōi sitis: sed q̄ desidero vt huiusmodi non sitis. **¶** Cōsideret et retractet prudentia v̄sa q̄ fecit q̄ mutādū intelligat: nō eā pudeat facere q̄ magis deceat. **¶** Non enī adeo mirandū si subito motu de tam strennui clerici amissione aliquid nō p̄meditate fecistis: sed hoc est valde laudandum si mutatis: quod mutandū intelligitis. **¶** Saluto dominos z amicos n̄fos canonicos v̄fos: quos etsi singulos nō cognoui: hos tamen diligere z omnibus seruire volui. **¶** Quos oēs vobiscū supplex p̄cor vt cōsecrationē meam que in dñica qua cantatur populus syon ordiata est deo annuente fieri suis orōibus nō meis meritis sed sua caritate p̄ueniant. **¶** Ep̄s dñs sic vos vsq̄ in finem huius vite dirigat z custodiat vt post hanc vitā eternā be-



atitudinem vobis retribuatur. **S**igillum hec epla non habet: quia et abbas iam non sum et archiepiscopus nondum sum: nec me delectat pingi quod non sum.

**I**dem quendam mouet monachum ut in proposito quod assumpsit immobilis permaneat.

**A**nselmus gratia dei archiepiscopus fratri et filio ricardo monacho salutem et benedictionem. **A**udiui fratrem mihi quia antequam monachus fieres in egritudine uouisti te iterum ad sanctum egyptum diu. **E**t idcirco modo timidus et nis sollicitus es de voto illo soluendo ita ut requiescere cor tuum non possit nisi ad sanctum egyptum ueris. **D**e qua re non tamen debes credere tibi quantum abbati tuo cuius consilio et ordinatiioni animam tuam commisit: et alijs qui melius sciunt te quid magis placeat deo et magis prosit anime tue. **Q**uapropter consulo tibi et precipio: ut omnimodo dimittens intentionem prefati itineris et sollicitudinem voti illius in proposito quod assumpsisti quietus et immobilis permanas et in quiete ad hoc quod proposuisti id ad obedientiam ad penitentiam pro peccatis tuis: et ad alios bonos mores proficere studeas. **L**etus enim esse debes quod cum te ipsum deo totum uouisti et reddidisti per monachicam professionem soluisi omnia maiora uota quarumlibet actionum que prius sine iureiuramento et fidei allegatione commisit. **E**sto ergo quietus et securus: et ego te ea auctoritate quam per gratiam dei habeo super te a voto illo absoluo. **U**alete.

**P**ascalus papa anselmo cantuariensi scribit episcopo de inuestitura ecclesiarum.

**P**ascalus episcopus seruus seruorum dei Anselmo cantuariensi venerabili fratri et coepiscopo salutem et apostolicam benedictionem. **S**uauiissimas dilectionis tue suscepimus litteras caritatis calamo scriptas. **N**ec enim aliud carte calamus indidit quam quod de fonte caritatis intinxi. **I**n his reuerentiam deuotionis tue complectimur et prope-

dimus fidei tue robur et pie sollicitudinis instantiam exultamus quod gratia dei tibi prestante te auxiliu te nec in me concutiant: nec permissa sustollunt. **D**olemus autem: quod cum fratres nostros episcopos legatos regis anglorum benigne suscepissemus que nec diximus eis nec cogitauimus redeuntes ad propria retulerunt. **A**udiuimus enim eos dixisse quod si rex in alijs bene ageret nos inuestituras nec prohibere nec factas excommunicaret: et quod ideo uolebamus carte committere ne sub hac occasione et ceteri principes in nos inclamarerent. **U**nde iesum qui renes corda scrutatur in animam nostram testes inducimus si ex quo huius sancte sedis curam cepimus gerere immane scelus uel descendit in mentem. **E**t hoc a nobis deus auertat ut est et non subrepedo nos inficiat: et aliud habeamus ore promptu et aliud corde reconditum cum contra mendaces prophetam imprecetur: dicens. **D**isperdat dominus uniuersa labia dolosa. **S**i uero nostro silentio pateremur ecclesiam felle amaritudinis et impietatis radice pollui qua ratione possemus apud internum iudicem excusari cum dominus sub specie sacerdotum dicat prophete speculatore dedi te domui israel. **N**on bene custodit urbem que in specula positus dum non obsistit eam hostibus diripiendam exponit. **S**i ergo uirgatus pastoralitatis signum si anulum signaculum fidei tradidit laica manus quid in ecclesia pontifices agunt. **E**ccliesie honor atteritur: soluitur discipline vigor et omnis religio christiana conculcatur si quod nouimus sacerdotibus solis debere laica patiamur temeritate presumi. **N**on est laicorum ecclesiam tradere: nec filiorum matrem adulterio maculare. **I**ure ergo priuandus est patrimonio quia matrem pollutit adulterio. **N**ec meret ecclesiastice benedictionis consortium qui eam impia infestatione insequitur: laicorum enim est ecclesiam tueri non tradere. **Q**uas quidem cum



# Epistole anselmi

illicitū sibi sacerdotiū v̄dicaret lep̄ per  
cussus ē: filij q̄s aaron qz alienū ignē im  
posuerūt igne diuino cōsūpti sūt. Alie  
nū est enī ab ecclia z a sacris canonibus  
est inhibitiū: ne p̄ncipes z seculares viri  
inuesturas nō solū n̄ dare s̄ nec electōi  
ep̄oz audeāt se violēter inserere. In sep  
tima q̄pe synodo vt nostis scriptuz est.

**S**ct̄az vniuersal' synod' diffiniuit nemi  
nē laycoz p̄ncipū v̄l potētū se vir inge  
rere electōi v̄l p̄motōni ep̄oz. **S**i ḡ filij  
aaro qz ignē alienū intulerūt corpaliter  
puniti sūt isti qz laycis a q̄bus alienuz ē  
eccliam susceperint spirituali gladio fe  
riunt. **E**p̄os at̄ q̄ x̄itate in mēdaciū cō  
mutauerūt ip̄x̄itate q̄ deus ē in mediū  
introduc̄ta a br̄i petri gr̄a z n̄ra societa  
te excludim' donec romane ecclie satisf  
faciāt z reat' sui p̄odus agnoscat. **Q**ui  
cūqz x̄o intra p̄dictas inducias inuesti  
turas seu cōsecrationē acceperūt a con  
sortio fratru z ordiatos z ordiatores a  
lienos habem': nec eis ad excusationez  
deceptō sufficit qz z p̄p̄ha ab alio p̄p̄ha  
decept' nec ideo mortē euasit. **R**ogam'  
itēre caritatē tuā nos tuis sc̄is p̄cib' cō  
mēdari vt q̄nto p̄p' ad d̄ni passib' x̄tu  
tū accelās nobis orōnū tuarū man' ex  
tēdas. **O**p̄s de' qui te hui' stadij inuisa  
uit ad cursū felici cōsūmatōe p̄duc̄at ad  
p̄mium. **D**e tribus moīs supbie.

**A**nselmus seru' ecclie cantuariēsi  
dilecō amico cūno salutē. **E**xigit  
caritas v̄ra vt de trib' illis mo  
dis supbie de q̄bus vob' locut' sū duos  
q̄ a memoria vobis exciderunt p̄ eplam  
n̄ram cōmemorē. **T**res q̄dē illos cē dixi  
vnū in estimatōe idē q̄n aliq̄s alti' exi  
stimat de se q̄s debeat: q̄ quē dicit. **H**oli  
altū sape. s̄ time. **E**t quē negat in se fuī  
se q̄ dicit. **D**ne non ē exaltatū cor meū z  
q̄ secunt'. **A**li' est i volūtate q̄n aliq̄s al  
tū se v̄l tractari aliq' mō q̄s debeat p̄tra  
quē dicit. **Q**uō potestis credere q̄ glaz  
q̄ritis abinuicē. z diē hoīs nō desidera

ui tu sc̄is. **A**li' est i ope: p̄tra quē d̄ns d̄t  
**L**ū inuitat' fueris ad nuptias nō discū  
bas in p̄mo loco. **I**ste ē q̄n hō seipm tra  
ctat altius q̄s debeat. **C**ontra singulos  
istos modos p̄la iueniunt' dicta i sacra  
scriptura si inq̄rant'. **C**ōtra oēs d̄r. **Q**ui  
se exaltat humiliabit' z supbis de' resis  
stet z m̄lta alia. **D**e his trib' q̄n singula  
queqz sola ē illa ē lenior q̄ in solo ope ē  
qz nō sit nisi p̄ iqr̄tā z tū vitū ē qz cor  
rigēdū est. **D**e alijs duab' illa q̄ est i so  
la volūtate dānabilior ē qz scienter pec  
cat. **I**lla q̄ est in estimatōe sola insanabi  
lior ē: qz non se ostēdit z iusta sibi videt'.  
**S**i ergo iste tres supbie singule confide  
rent' tres simplices possunt dici supbie.  
**S**i x̄o bine z bine intelligāt tres dupli  
ces inueniunt'. **S**i x̄o tres sunt' cōiūgā  
tur erit vna triplex: z sic est septē. **T**res  
simplices tres duplices vna triplex. **C**ō  
tra istas supbias sūt mēbra humilitatis.  
id est vt humiliter q̄s sentiat dese et q̄s  
tum ad tractatum z conuersationē alio  
ruz humiliter velit de se z ip̄e humiliter  
tractet se. **P**ro singulis modis superbie  
dicitur homo supbus. s̄ pro singul' mē  
bris humilitatis vel pro duobus nō om  
nia membra simul sint non dicitur ho  
mo humilis sicut vno membro languē  
te dicitur homo eger: sanus aut' non di  
citur nisi sanis omnibus membris. **H**ec  
breuiter commemoravi caritati vestre.  
**Q**ue si prudentia vestra sepius tracta  
uerit: plenius ea intelliget: q̄s hic dicta  
sunt. **V**alete et orate p̄ me: vt sicut de'  
dedit mihi superbiam z humilitatē in  
telligere: sic mihi det illam cauere z istā  
acquirere. **S**alutate d̄nm z amicū n̄m  
reuerēdū ep̄m atrabaten'sē ex p̄te n̄ra

**I**ncipit liber Honorij inclusi de ima  
gine mundi.  
**M**undus itaqz dicitur quasi vn  
diq' motus. **E**st enim in perpe  
tuo motu. **H**uius figura est in  
modum p̄le rotunda. **S**ed instar oui